

- Het gedenken van overledenen in de gemeente –

Inhoud

I Drie momenten?	2
1 en 2 november: Allerheiligen en Allerzielen	2
Laatste zondag kerkelijk jaar	3
Oudjaar	4
II Anno nu	4
Oudjaar of toch maar niet?	4
III Vormgeving	6
Kinderen	6
Gedachtenishoek	6
En in de GKV?	7
Schriftlezingen	10
Liederen	11
Gedichten	13
Verbeelding	14
Symbolische bloemsierkunst:	14
Coronaproof?	14
<i>Tweede golf</i>	14
<i>Een breder blikveld</i>	15
<i>Hoe?</i>	15
Literatuur	17
Bijlagen	18
Bijlage I	18
Bijlage II	23

I Drie momenten?

Je kunt het tegenkomen in andere kerken, in het verzorgingstehuis waar je regelmatig komt voor een familielid, in je werk of elders: een speciaal moment eenmaal per jaar waarop de overledenen uit eigen kring worden herdacht. En steeds meer wordt het ook in de kleine gereformeerde kerken gedaan.

Wat is de achtergrond van dit gedenken?

In de praktijk kun je drie momenten tegenkomen waarop de overledenen in de liturgie herdacht worden: De zondag die het dichtst bij 1 november komt, de laatste zondag van het liturgisch jaar, en de kerkdienst van oudejaarsavond. Waarom deze drie momenten? Een hink-stap-sprong door de geschiedenis geeft antwoord.

1 en 2 november: Allerheiligen en Allerzielen

1 november: Allerheiligen

Vanaf c. de 9de eeuw ging de kerk de overledenen gedenken op 1 november, Allerheiligen. Andere vormen bestonden daarvoor al wel, maar nu werd er gekozen voor één kerkbrede datum voor 'alle heiligen', namelijk 1 november.

Al vanaf het begin van de christelijke kerk werden de martelaren herdacht. In principe gebeurde dat op hun sterfdag, want die werd beschouwd als de *geboortedag* van hun hemelse leven. Dit vieren van die sterfdagen is vergelijkbaar met ons vieren van verjaardagen.

De heiligen werden beschouwd als voorbeelden in christelijk leven en geloof, als hemelse vrienden. In de loop van de eeuwen werd het gedenken van martelaren steeds meer tot verering van heiligen.

Sommige heiligen werden door de hele kerk heen vereerd, maar er waren ook locale of regionale heiligen. Steeds vaker moesten heiligen een dag delen. Voor al die heiligen die geen eigen dag of feest hadden kwam er daarom 'Allerheiligen'.

2 november: Allerzielen

Voor de 'gewone' overledenen (dat wil zeggen, iedereen zonder speciale heiligenstatus) kwam er in de eeuwen daarna 2 november, Allerzielen. Dat begon in 998 in de Cluniacenser kloosters en vanaf de 14de eeuw overal. Daarbij ging het om de zielen in het vagevuur en werd er gebeden voor hun verlossing uit dat vagevuur (Concilie van Trente, 1545-63).

Sterven is...

Sterven is vallen. Je valt uit het leven, uit het netwerk van je familie en je vrienden.

Sterven is een valpartij, maar je wordt opgevangen!

Je valt in de handen van je Vader. Je wordt opgevangen opdat er een nieuw hoofdstuk geschreven kan worden in je leven.

Johan Bonny, bisschop van Antwerpen
T.g.v. Allerheiligen en Allerzielen 2017
www.kerknet.be

Laatste zondag kerkelijk jaar

Begin 19de eeuw ging de Lutherse Kerk in Duitsland op de laatste zondag voor Advent, dus de laatste zondag van het kerkelijk jaar, 'Eeuwigheidszondag' vieren, ook wel 'Dodenzondag' genoemd.

Dat kwam niet zomaar uit de lucht vallen. Een concrete aanleiding was de vers in het geheugen liggende strijd tegen de Napoleontische legers, met veel rouw als gevolg. Dat men koos voor de laatste zondag van het liturgisch jaar lag voor de hand. In de cyclus van het liturgisch jaar wordt de herfsttijd gekleurd door de *Voleinding*. 29 september is de dag van de aartsengel Michael, nauw verbonden met het laatste oordeel. Daarna komt het oogstdankfeest op de eerste zondag van oktober. Vervolgens Allerheiligen en Allerzielen (1 en 2 november) en tot slot de laatste drie zondagen voor Advent rond de *Laatste dingen*, *eeuwigheid* en *Koninkrijk van God*.

In Nederland gaf de Liturgische Kring in 1928 een orde voor de herdenking van de gestorvenen uit. Daar was overigens géén vaste datum aan verbonden. Wel gaf men de suggestie om het op 1 november te doen, of op de laatste zondag van het liturgisch jaar. 1 november vanwege Allerheiligen – een veelzeggende keuze want het ging nu niet om het gedenken van bijzondere heiligen – *sinten* – maar om de geloofsgenoten die in de voorgaande periode overleden waren.

De laatste zondagen van het liturgisch jaar

Er is niet één *laatste zondag van het liturgisch jaar*, er zijn er meer! Hoe zit dat?

Als de zomer op zijn einde loopt en de herfst inzet begint ook de laatste periode van het liturgisch jaar. Deze periode wordt de herfsttijd genoemd:

De **Herfst** komt voort uit de zomertijd, maar van lieverlee verkleurt de zomerse sfeer – het leven is niet altijd mooi en goed, er zijn donkere kanten, er moet bezinning blijven. Dat komt vooral uit in 1 en 2 november met aandacht voor de geloofsgetuigen, de heiligen die ons voorgingen.

Op de laatste zondagen van het liturgisch jaar wordt de aandacht gericht op de *Voleinding*; de laatste drie zondagen worden daarom ook de **Zondagen van de Voleinding** genoemd. De evangelielezingen komen traditioneel uit Mt. 24 en 25 (of verwante teksten uit Marcus dan wel Lucas). Als op 1 november de overleden geliefden niet zijn herdacht, dan gebeurt dat op de laatste zondag, vanuit het perspectief van Opstanding en *Voleinding*. In dat geval wordt teruggegrepen op de lezingen van 1 november (Jesaja 60,1-11.17-22; Openb. 7,2-4.9-17; Mt 5,1-12).

Op de laatste zondag van het liturgisch jaar is de cirkel rond: vanuit het besef van de *Voleinding* kan er opnieuw Advent gevierd worden, verwachting. Niet exact gelijk als vorig jaar, maar vanuit de actualiteit van het moment.

Oudjaar

Kerkdiensten op oudjaar stammen uit de 19de eeuw. Zo'n kerkdienst werd pas in 1817 ingevoerd. 1 januari was eeuwenlang allereerst de dag van de Naamgeving van Jezus, de Achtste dag ('het octaaf' van Kerst).

Toen de oudjaarsdienst eenmaal overal gewoon was geworden werd deze dienst voor velen een avond om terug te kijken op het voorgaande jaar. De stap naar het stil te staan bij allen die ons in dat jaar ontvallen zijn is dan niet zo groot meer. Deze ontwikkeling vond plaats in een tijd dat er niet of nauwelijks aandacht was voor het totaal van het liturgisch jaar. Feesten als Kerst en Pasen waren losse elementen in de verder burgerlijke jaarkalender.

II Anno nu

In protestantse kerken is het de laatste decennia gebruikelijk om op de laatste zondag van het kerkelijk jaar de gemeenteleden die in het (af)lopende kerkelijk zijn overleden te gedenken. Dat hangt samen met de hernieuwde oriëntatie op het kerkelijk of liturgisch jaar. In het algemeen kun je bij déze ontwikkeling zeggen dat het hier dus niet gaat om 'bidden voor de zielen' maar om 'de heiligen die ons zijn voorgegaan' (Hebr. 11; vergelijk lied 103 uit het LvK) en 'gedenken in het licht van Pasen'. Een citaat waarin dit wordt geïllustreerd:

'Het gedenken van de overleden gemeenteleden, eenmaal per jaar, zal een belijdend karakter hebben. Wanneer wij hun namen noemen, zal dat zijn in het licht van Christus' opstanding en de hoop op de verrijzenis. Met Hem gestorven en opgestaan zijn wij verbonden met alleen die in Christus ontslapen zijn.' (In: Dienstboek dl II p. 902).

Deze zondag wordt dan vaak aangeduid als *Eeuwigheidszondag*. Inmiddels is er ook een beweging richting Allerheiligen, omdat de laatste zondag van het kerkelijk jaar een zekere eenzijdigheid ging krijgen, namelijk dat de aandacht en de emotionele lading vooral door het gedenken van de overledenen werd ingekleurd, terwijl de focus van deze zondag veel breder is. Zie ook de kadertekst *De laatste zondagen van het liturgisch jaar*.

Oudjaar of toch maar niet?

In de protestantse kerken, vooral binnen de PKN, is er een beweging richting 1 november (of de zondag die daar het dichtstbij valt). In de kleine gereformeerde kerken is de beweging van dit moment die van oudjaar naar de laatste zondag van het kerkelijk jaar.

Is het inhoudelijk beter om het gedenken los te maken van de jaarwisseling en te verbinden met het *kerkelijk jaar*? Voor sommigen is en blijft oudjaar het beste moment.

Dat mag. Maar toch is het goed om te bedenken dat de jaarwisseling een wereldlijke keuze is. Dat wil niet zeggen dat de kerk er *dus* niets mee te maken heeft. Wel dat je je af kunt vragen of er in de gang van het liturgisch jaar – de seizoenen van kerk, gedenken en geloven – niet inhoudelijk veel betere en daarom ook veel sterkere momenten zijn. Bovendien is er het besef dat je deel uitmaakt van de kerk van altijd en overal, over tijd en (kerk)grenzen heen.

Dat laatste raakt aan het oecumenische argument, namelijk het besef dat je deel uitmaakt van de kerk van altijd en overal, over tijd en (kerk)grenzen heen.

Te Deum

Wij prijzen U, o God. U, Heer, loven wij.
U, eeuwige Vader, eert heel de aarde.
Tot U roepen alle engelen, tot U de hemelen en alle machten.
Tot U roepen Cherubijnen en Serafijnen die zonder ophouden zingen:
Heilig, heilig, heilig de Heer, de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde van uw heerlijkheid.
U looft het roemvol koor der apostelen,
U het lofwaardig getal der profeten,
U looft de blanke stoet der martelaren.
U prijst de heilige Kerk over heel de aarde:
U, Vader, onmetelijk in majesteit;
U, eniggeboren Zoon, waarachtig en hoog verheven;
U, Heilige Geest, de vertrooster.
Gij, Christus, Koning der glorie,
Gij zijt de enige Zoon van de Vader.

U looft de apostelschaar in heerlijkheid, o Heer,
profeten, martelaars vermelden daar uw eer.
Door heel uw kerk wordt steeds, daarboven, hier beneden,
in strijd en zegepraal, uw grote naam beleden.
Zij looft, o Vader, U, oneindig in vermogen
onpeilbaar in verstand, onmeetbaar in meedogen!

Hoor, profeten en apostelen eren U in de hemel.
En martelaars zingen het lied van verlossing.
Heel de kerk daarboven zingt U toe met de kerk hier beneden,
U, Vader en Zoon en de heilige Trooster.

Te Deum, vroeg kerkelijke hymne;
couplet 2 uit de berijming van Ahasverus v.d. Berg (LB 412);
couplet 2 uit de versie van Ria Borkent. (GK 185).

III Vormgeving

In het Dienstboek dl II (Zoetermeer 2004) wordt over het hoe van het gedenken van de gestorvenen in de kerk het volgende gezegd:

'In de viering wordt tussen verkondiging en voorbede een aantal elementen ingevoegd. De gedachtenis concentreert zich in het noemen van de namen van hen die in het afgelopen jaar gestorven zijn. Elke keer nadat een naam genoemd is, wordt een kaars of gedachtenislicht aan de paaskaars aangestoken of wordt met een paaswakekaarsje het licht overgebracht. Dit kan door een ambtsdrager worden gedaan of door een van de nabestaanden. Als laatste wordt een kaars of gedachtenislicht aangestoken voor allen die niet genoemd zijn. De nabestaanden kunnen na de dienst een kaars of gedachtenislicht mee naar huis nemen' (p. 903).

Er is een speciale 'orde' opgenomen om het bovenstaande onderdeel te laten zijn van de voorbede (p. 940) en nog andere teksten (p. 984).

Ook in Dienstboek dl. I (Zoetermeer 1998) staan enkele gebeden ter gedachtenis van gestorvenen (p. 832).

De kaarsen staan op de avondmaalstafel, of bij het doopvont, maken deel uit van een bloemstuk (bijv. in of rond de doopvont), staan rond de paaskaars als die er is.

Kinderen

Na de schriftlezingen komen de kinderen uit de kerk naar voren; ze gaan op lage bankjes zitten, de voorganger komt erbij, met zijn eigen krukje. Hij vertelt de kinderen over hun doop, over alle andere mensen in de kerk die als baby (of later) gedoopt zijn en wat dat betekent. Hij vertelt over oud worden, heel oud zelfs, en over sterven. 'Als God bij de doop zegt: jij mag bij mij horen, Ik zal er altijd voor je zijn, dan geldt dat echt altijd, tot aan het sterven toe. En daarna!

Terwijl de dominee vertelt en de kinderen luisteren en soms iets vertellen, is iemand anders bezig om witte bloemen, die klaar liggen op de avondmaalstafel, in het doopvont te rangschikken tot een prachtig boeket.

Later, als de kerkdienst is afgelopen, mag iedereen voor een overleden geliefde een witte bloem mee naar huis nemen, als herinnering aan deze kerkdienst.

Gedachtenishoek

Soms kom je in een kerk een speciale gedachteniskapel of gedachtenishoek tegen, speciaal voor de overledenen uit de gemeente (in het lopende kerkelijk jaar). Enkele voorbeelden:

- Het stiltecentrum in de Opstandingskerk (PKN) in Enschede (zie foto op de volgende pagina). Links de doopvont. In het raam witte stenen waarop de naam van de overleden uit het lopende kerkelijk jaar is geschreven, met geboorte- en

overlijdensdatum. Na de speciale gedachtenis van de overledenen op de laatste zondag van het kerkelijk jaar krijgen de nabestaanden de steen. Bij de begrafenis ligt de steen op de kist, als de kist de kerk uit wordt gedragen wordt de steen in het doopkapel/stiltecentrum gelegd.

- Gedachtenishoek in de Minderbroederskerk van de Protestantse Gemeente Roermond: een tafel met in het midden de doopvont. Rechts een standaard met een boek waarin de namen van de gedoopten zijn opgeschreven, links een standaard met een boek waarin de namen van de overledenen zijn opgeschreven. De doopvont vormt de verbindende schakel tussen beide. Op een kleed is bij beide boeken een gestyleerde afbeelding van o.a. handen te zien: op handen gedragen. Afbeelding te vinden in OTTEN , p. 33 (zie literatuuroverzicht).
- Gedachtenis in De Hofstad (wijkgemeente PKN) te Apeldoorn. Achterin de kerk is aan de ene zijde een nis voor het gedenken van de overledenen, aan de andere zijde een nis voor de pasgedoopten. In de nis voor de overledenen liggen linnen doeken met daarop de naam van een onlangs overledene geborduurd, met geboorte- en sterfdatum. Er is plaats voor drie doeken. In een lade onder de nis worden de overige doeken bewaard, tot het einde van het kerkelijk jaar wanneer de overledenen in de kerkdienst worden herdacht. De doeken zijn uitgespreid over zuiltjes. De achterwand van de nis is een foto van de kosmos; aan de onderrand van de nis staat de tekst 'De mensen van voorbij, zijn in het licht, zijn vrij'. Voor de nis staat een bank; de kerk is overdag open en wie wil kan in alle rust een tijdje in de kerk en bij de nis verblijven.

En in de GKV?

Hoe gaat de gereformeerde traditie met dit alles om? Wat doen de kleine gereformeerde kerken, waaronder de GKV, met gedachtenishoeken en dergelijke? Hoe gaan ze om met het gedenken van de overledenen? In ieder geval leeft het onderwerp hier en daar. Steeds vaker wordt op de laatste zondag van het kerkelijk jaar aandacht aan de overleden gemeenteleden besteedt. Deze notitie bijvoorbeeld is geschreven naar aanleiding van een vraag over het hoe en wat, inclusief het tijdstip. Zie ook de notitie van ds. F.G. Aan het Rot (zie de bijlage).

Enkele punten:

Inhoudelijk gezien kan er ruimte zijn voor het gedenken van de overledenen.

Als daar een speciaal moment in een kerkdienst voor gekozen wordt, heeft dat specifieke pastorale betekenis. Liturgie en pastoraat raken elkaar hier.

Inhoudelijk gezien is de laatste zondag van het kerkelijk jaar een veel beter moment dan de dienst op oudejaarsavond. Allerheiligen is in feite een nog betere optie, die bovendien bij maatschappelijk-culturele ontwikkelingen past. Maar dit moment is voor sommigen wel een grote stap.

Als er inderdaad voor de morgendienst van de laatste zondag van het kerkelijk jaar wordt gekozen dan is het belangrijk dat er ook door het hele jaar heen aandacht is voor de gang van het kerkelijk jaar, niet alleen op de grote kerkelijke feesten, maar ook de voorbereidingstijden zoals Advent en de Veertigdagentijd, de Paastijd (tussen Pasen en Pinksteren). In ieder geval zal de gedachtenis van de overledenen in een duidelijke context moeten staan. Niet alleen in de dienst zelf, of op de zondag zelf, maar ook de omliggende periode. Anders blijft het een incidentele gebeurtenis, en het moment waarop het gebeurt 'zegt' niets, minder nog dan oudjaar.

Zij die nu bij U leven,
zij leven ons vooruit.
Zij hebben zich gegeven,
Gij stak uw handen uit.
Zij mochten begenadigd
al ingaan tot uw feest.
Het weefsel van hun daden
wordt straks ons
bruiloftskleed.

*couplet 3 uit: 'Die innig met U
leefden' (t. Sytze de Vries; in: Het
Liefste lied van Overzee I, nr. 18)*

Hoe?

Het Dienstboek II van de PKN geeft de volgende opzet:

- Lied
- Voorbede uitmondend in het noemen van de namen. Na het noemen van iedere naam kan een kaars worden aangestoken door een nabestaande.
- Lied
- Overige voorbeden.

Deze opzet plaatst de gedachtenis in de zg. Dienst van de Dankbaarheid, dat wil zeggen dat deel van de kerkdienst dat na schriftlezingen en preek komt (orde B: dankzegging en voorbede t/m collecte; Orde C: dankzegging en voorbede t/m Avondmaal). Dit is inderdaad de beste plaats voor de gedachtenis: het vindt plaats in het licht van Gods Woord zoals gelezen en verkondigd, het is een gedenken in dankbaarheid.

Het Dienstboek geeft de volgende tekst:

*Voor God en elkaar
brengen wij de namen in gedachtenis
van de leden van onze gemeente
die dit jaar gestorven zijn.
Wij gedenken hen met eerbied,
mensen die ons zijn voorgegaan
en met wie wij verbonden blijven
in de gemeenschap der heiligen.
Wij gedenken hen
in het licht van de opstanding
van Jezus Christus, onze Heer,
totdat Hij komt.*

In de eerder genoemde notitie schrijft ds. Aan het Rot:

In het kerkblad voorafgaand aan de betreffende zondag kan tekst en uitleg worden gegeven.

In de dienst vindt het gedenken dan plaats voorafgaand aan het voorbedengebed. Omgeven door passende Schriftwoorden en een geschikt lied, en voorzien van een in- en uitleidend woord, noemt de voorganger dan achtereenvolgens de sterfdatum, de doopnaam en de leeftijd van de overledenen. (t.w.: belijdende leden, doopleden, zuigelingen voor hun doop en vroeggeboren kinderen wanneer ze van hun ouders een naam hebben gekregen; catechumenen en zij die 'in de voorhof' hun opwachting maakten niet vergeten...) Het er opvolgende gebed dient hier inhoudelijk dan meteen bij aan te sluiten. In het gebed zouden de (familie)namen desgewenst nog een keer genoemd kunnen worden.

Wat de overledenen zelf betreft, (nogmaals) voor hen wordt niet gebeden maar aangaande hen wordt God gedankt, dat ze - ons ten voorbeeld - de verschijning van Jezus Christus hebben liefgehad; de goede strijd hebben gestreden, hun loop ten einde hebben gebracht, het geloof hebben behouden en de krans van eeuwig heil mochten ontvangen [2Tim.4:7v]. Voorbede doen we voor hen die achterblijven en voor de kerkelijke gemeenschap die de overleden broeders en zusters hier op aarde missen [vgl. Joh.11:33-38].

In liturgisch opzicht moet het geheel sober en stijlvol zijn, een moment van verstillig en wellicht een traan. Maar in het licht van Pasen dient een sfeer van de dodenherdenking vermeden worden. Voor de juiste sfeer zie bv. Lied 299, met aan het eind van elk couplet toch de Paas-halleluja's). Gelet op de Opstanding is een sterfdag voor christenen een 'Dies natalis' (geboortedag, verjaardag, viering van de dag waarop 'n mens 'het licht' ziet....) [Flp.1:23]

Samengevat zou dit kunnen leiden tot het volgende:

- Korte inleidende zin
- Lied: Psalm 90:1
- Gesproken tekst. Bijvoorbeeld:

*Wij gedenken samen onze gemeenteleden
die dit jaar gestorven zijn.*

Wij gedenken hen in dankbaarheid.

*Wij blijven met hen verbonden
in de gemeenschap der heiligen.*

*Wij gedenken hen
in Jezus Christus,
de vaste grond van ons bestaan,
de Opgestane Heer.*

- Noemen van de namen: 'NN, geboren xxxx, overleden xxxx'. Na elke naam een korte stilte, eventueel het aansteken van een kaars aan de paaskaars.
- Gesproken tekst:

‘Gelukkig zijn zij die in verbondenheid met de Heer sterven. Zij mogen uitrusten van hun inspanningen, want hun daden vergezellen hen.’ (naar Openbaring 14:13).

- Lied: 727 uit het LB ‘Voor alle heiligen in heerlijkheid’. Of: 728 ‘De heiligen ons voorgaan’.

Opmerking:

in de voorbeden die direct hierop aansluiten wordt uitdrukkelijk gebeden voor de nabestaanden. Speciale gevallen kunnen misschien vragen om ‘maatwerk’, denk bijvoorbeeld aan suicide, moord, een kind dat voor de geboorte is overleden, een overlijden dat om wat voor reden dan ook bijzonder schokkend was. Maar daarbij moet worden bedacht: de kracht van het gedenken van de overledenen ligt in de eenvoud van het geheel. Het ligt ook in het feit dat het gedenken plaats vindt in het kader van de kerkdienst (waar Gods rijke beloften voortdurend onder aandacht worden gebracht). En het ligt vooral ook in het gegeven dat er voor de namen van al de overledenen evenveel aandacht is, zonder onderscheid. Het maatwerk voor speciale situaties ligt waarschijnlijk eerder in het pastorale handelen rondom het moment van gedenken.

Vraag:

Hoe zit het met de kaarsen? Kaarsen zijn niet noodzakelijk, het kan ook zonder. Het aansteken van een kleine kaars bij elke naam die wordt afgelezen is wel veelzeggend als de kaars wordt aangestoken aan de *paaskaars*: de gedachtenis vindt plaats in het licht van Pasen. Maar dat werkt alleen als er iedere zondag een paaskaars brandt en de gemeente vertrouwd is met de symboliek daarvan.

Schriftlezingen

Gedachtenis van de overledenen

Als de laatste zondag van het kerkelijk jaar in het teken van het gedenken van de overleden staat, dan is het met oog op de schriftlezingen en de preek boeiend om te bekijken wat er sinds eeuwen bij Allerheiligen (d.i. gedachtenis van alle gelovigen) gelezen wordt.

In het overzicht hieronder wordt dat weergegeven. Vanouds worden er steeds drie schriftlezingen gecombineerd. Als eerste

Nota Bene

Het noemen van de namen van overleden gemeenteleden kan ander verdriet activeren. Bijvoorbeeld het verdriet om geliefden die al eerder overleden zijn, of geliefde gestorvenen van buiten de gemeente. Het is belangrijk om daar op z'n minst oog voor te hebben. In bijlage II zijn suggesties te vinden voor wie daar expliciet aandacht aan wil geven.

*Jouw naam blijft geschreven
In de palm van Mijn handen, onuitwisbaar.*

Op zondag 1 november 2020 herdenken wij de

omgekomen vluchtelingen
op weg naar Europa gestorven aan de hoop.

De herdenking vindt plaats van 15:00u tot 16:00u vanuit de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam. De livestream kunt u volgen via www.facebook.com/diaconie of www.facebook.com/santegidio.nl

Jeannette Noëlhuis
Protestantse Diaconie Amsterdam
Gemeenschap van Sant'Egidio
Taakgroep vluchtelingen Raad van Kerken Amsterdam

ADVERTENTIE TGV GEDACHTENIS VAN OVERLEDENEN, 2020

een gedeelte uit het Oude Testament ('Profetenlezing'), daarna een gedeelte uit het Nieuwe Testament (maar niet de evangeliën), de zg. 'Epistellezing'. En tot slot een gedeelte uit een van de vier evangeliën, de zg. 'Evangelielezing'.

Profetenlezing	Lezing uit de NT- ische brieven	Evangelielezing	[bron]
Jesaja 60:1-11 en 17-22	Openbaring 7:2-12 (17)	Matteus 5:1-12	De Adem van het Jaar; Gemeenschappelijk Leesrooster, Gedachtenis van alle Gelovigen A-, B- en C-jaar
Daniël 12:1-3	Openbaring 7:2-12	Matteüs 5:1-12	Evangelisch-Luthers Leesrooster, Allerheiligen

De eerste reeks begint met de lezing uit Jesaja 60, profetie over het nieuwe Jeruzalem. Deze profetie wordt ook vaak rond Kerstfeest gelezen, als vooruitblik naar de komst van de Wijzen; vs. 6 wordt vanouds gelezen als verwijzend naar de komst van de wijzen. Jesaja 60 verwijst ook naar Openbaring 20 (zie bijvoorbeeld vs. 19-20 bij Jesaja en vs. 22-23 in Openb.).

De tweede lezing uit deze reeks is genomen uit Openb. 7, waar het gaat over de hondervierenveertigduizend voor Gods troon en de onafzienbare menigte uit alle landen en volken en van alle stam en taal. De verbinding met Jesaja 60 is duidelijk (zie bijv. vs. 4 bij Jesaja).

De derde lezing komt uit Matteüs 5:1-12, de Zaligsprekingen. De verbindende schakel is hier vooral vs. 12: *'Verheug je en juich, want je zult rijkelijk worden beloond in de hemel'*.

De tweede reeks is nagenoeg gelijk, alleen de eerste lezing verschilt, die is nl. uit Daniël 12:1-3. Het kernvers is hier: *De verlichten zullen stralen als het fonkelende hemelgewelf, en degenen die velen tot gerechtigheid hebben gebracht als de sterren, voor eeuwig en altijd.* Dit vers kan mooi in verband worden gebracht met vs. 13-17 uit Openb. 7.

Andere suggesties

- Hebreëën 11, helemaal of vs. 8-16
- Openbaring 14:1-13

Liederen
afkortingen:

- *LB* *Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk*
- *GK* *Gereformeerd Kerkboek (2017)*
- *WK* *Weerklank*
- *LvK* *Liedboek voor de kerken*
- *LLO* *Het liefste lied van overzee*
- (Sytze de Vries, 60 vertalingen en nieuwe teksten op bekende Engelse melodieën)
- *WvL* *Op de wijze van het lied* (liederen van Hans Mudde; 2005)

In het algemeen: LB (2013): 725-777

En verder:

- Psalm 24 (bijv. couplet 1-3)
- Psalm 33 (bijv. couplet 1, 2, 5, 7, 8)
- Psalm 34 (bijv. couplet 1, 2, 3, 7 en 8)
- Psalm 90
- Psalm 91
- Psalm 138 (bijv. couplet 1, 2, 4)
- LB 90a 'O God, die droeg ons voorgeslacht'
- LB 199a 'Koester de namen die wij hier gedenken'
- LB 412 'Wij loven U, o God, belijden U als Heer'
- LB 513 'God heeft het eerste woord'
- LB 523 'Christus ging als eerste'
- LB 647 'Voor mensen die naamloos'
- LB 725 'Gij boden rond Gods troon'
- LB 726 'Hoor een heilig koor van stemmen'
- LB 727 'Voor alle heiligen in heerlijkheid'
- LB 728 'De heiligen ons voorgedaan'
- LB 729 'Zij gaan op naar de stad van de vrede'
- LB 731 'Vergeet niet hoe wij heten'
- LB 732 'Voor de toegewijden'
- LB 735 'Gij, die de mens geschapen hebt'
- LB 758 'Bij 't steken der bazuinen'
- LB 766 'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen'
- LB 817 'O Christus, bron van lentebloei'
- GK 224 'Het zaad zal vruchten dragen' (WK 67)
- GK 211 'Wij knielen voor uw zetel neer'
- GK 225 'Nu gaan de bloemen nog dood'
- GK 185 'Heer, wij loven en aanbidden U'
- GK 178 'Wij willen God de ere geven' (LvK 87)
- GK 254 'Zalig, die in Christus sterven' (LvK 254)
- WK 96 'Zalig, zalig zijn de doden'

- LLO I-18 'Die innig met U leefden'
- WvL 82 'Onze namen staan geschreven'

Gedichten

- Drie gedichten voor Allerheiligen, bij Matteüs 5,1-12:
 - Ria Borkent, *Gelukles*.
 - Len Borgdorff, *De zaligen*.
 - René van Loenen, *Zaligsprekingen*

In: *Ria Borkent en Jaap de Gier (red.), Schriftgedichten. Poëzie bij het kerkelijk jaar.*
Heerenveen 2013 (uitg. Royal Jongbloed)

- Ida Gerhardt, *Gij moet het eenzaam laten*

Gij moet het eenzaam laten

Het zaad dat ligt te slapen
En dat al kiem gaat maken.

Dit eerstelingsbewegen
Van leven binnen leven
Vermijd het te genaken.

Laat het stil in zijn waarde
Zaad in de donkere aarde;
Zaad in de donkere aarde.

En het zal groen ontwaken.

- Jaap Zijlstra, *Gedachtenis*

Ach God, die ene mens
van wie ik houd,
voor wie ik leefde,
is ziek geworden,
is gestorven.

En iedere dag
en iedere nacht
ervaar ik schrijnend
het gemis,
hij is afwezig.

En toch,
in wat ik denk en doe,
in alles wat ik zeg
of zwijgend onderneem
is hij aanwezig.

Ik ben alleen
maar niet verlaten,
laat mijn herinnering
een bron van inspiratie zijn,
een stille kracht.

O God, spreek mij moed in
door het vele goede
dat ik mocht ervaren,
laat het voor mij
een troost,
een lieve vrede zijn.

Verbeelding

Beeldende kunst:

Zie het materiaal plus de uitgebreide toelichtingen die beschikbaar worden gesteld via <http://www.artway.eu/content.php?id=62&action=list&lang=nl&> . Kijk hier bij *Allerheiligen, Allerzielen, november* en *Zondagen van de Voleiding*.

Niet alles zal voor iedere context geschikt zijn, maar het is de moeite waard hier eens rond te kijken!

Symbolische bloemsierkunst:

Zie <http://www.symbolischschikken.nl/gedachtenis/>

In de schikking staan rode rozen en bloemen die de nabestaanden verbeelden.
Rood als kleur voor liefde en lijden, verdriet om de mensen die gestorven zijn.
De 5 witte rozen symboliseren de zusters die zijn overleden.
Weg uit ons midden, maar nog wel verbonden.
De boog staat voor dragen en steunen; de klimop staat voor trouw
Gedragen door God en gesteund door de gemeente!
's Middags zijn de 5 witte rozen eruit, wij als gemeente moeten verder zonder hen!
Maar niet zonder troost!

Bloemschikking, Gkv Bunschoten-West

Coronaproof?

Kan dit gedenken ook coronaproof? Of moet het in tijden van corona maar vervallen?

Tweede golf

De corona-pandemie drukt de hele wereld met de neus op de kwetsbaarheid van het leven. Hoeveel mensen zijn er wereldwijd overleden door covid-19? Hoeveel mensen konden tijdens de eerste golf hun doodzieke, stervende geliefde niet meer bezoeken? Hoeveel mensen moesten in eenzaamheid sterven? Hoeveel mensen hebben op het randje gezweefd? Hoeveel mensen hebben hun hart vastgehouden om geliefden, om zichzelf, om de hele situatie? Alleen al hierom is het goed om nu bewust aandacht aan het gedenken van overleden geliefden te besteden. Het gaat bij dit gedenken om de nabestaanden en hun verdriet maar dat niet alleen. Het gaat er ook om dat we als samengekomen gemeente samen invoelen dat leven en sterven in Gos hand zijn. Juist als de kwetsbaarheid van het leven zich zo sterk aan ons opdringt, als nu, ten tijde van de tweede golf van de coronapandemie, is het waardevol om zó stil te staan bij leven en sterven, bij overledenen én nabestaanden, bij onszelf.

Een breder blikveld

Het kan ook onze blik verbreden. In ons deel van de wereld is de dood in het dagelijks leven doorgaans ver weg. Maar elders is de dood altijd dicht bij, door oorlog, honger, terreur, racisme, slechte gezondheidszorg, beroerde levensomstandigheden et cetera. Ook daarom is het goed om nu bewust aandacht aan het gedenken van overleden geliefden te besteden. En niet alleen overleden geliefden, maar ook overleden niet-geliefden, en die vele onbekende overledenen wereldwijd.

Hoe?

Hoe? Dat is afhankelijk van de situatie van het moment. Kan er in kerkdiensten samengekomen worden? Met hoeveel mensen?

Een aantal suggesties:

- Vaak worden familieleden van de overledenen uitgenodigd. Nu speelt daarbij de vraag: wat is verantwoord? Twee mogelijkheden:
 - van de beschikbare plaatsen worden plaatsen gereserveerd voor de familie (dus minder eigen gemeenteleden, en meer familieleden).
 - de familieleden krijgen persoonlijk een uitnodiging om de dienst via de livestream mee te maken.

Dat laatste heeft de voorkeur, omdat dan reisbewegingen, rechtstreeks contact en dus besmettingsmogelijkheden wordt vermeden.

- Het herdenken kan heel sober: door de namen te noemen, door één kaars voor allen o.i.d.
- Als er bij het noemen van de namen door nabestaanden een kaars wordt aangestoken, een bloem wordt weggelegd of nog iets anders, dan is een goede route, met de juiste onderlinge afstand, van groot belang.
In de huidige situatie is het wellicht beter om dit aansteken of wegzetten door één persoon te laten doen: iemand van het pastorale team of een van de diakenen.
- Als er geen of slechts enkelen fysiek bij de dienst aanwezig mogen zijn, zijn dit mogelijkheden:
 - één persoon steekt bij elk van de genoemde namen een kaars aan, legt een bloem weg, zet een waxinelichtje bij het bloemstuk o.i.d. Als de dienst gestreamd wordt, komt bij elke naam de kaars/bloem in beeld.

- Voor elk van de te noemen namen is er een mooi naamkaartje gemaakt (gekalligrafeerd bijvoorbeeld). Deze kaartjes worden bij of op het doopvont gelegd. Ook kan er naast het doopvont een (houten) kruis worden gezet, elk van de naamkaartjes wordt daarop geprikt (punaise), geplakt (buddies) of gehangen (aan een haakje; in het kaartje is al een gaatje geperforeerd). Is er een paaskaars dan kunnen de kaartjes bij de paaskaars worden gezet. Is er een symbolische bloemschikking, dan kunnen de kaartjes daarmee worden gecombineerd.

Als de dienst wordt gestreamd, komt bij het noemen van de naam het juiste kaartje in beeld (bijvoorbeeld door te beginnen met het kruis of de Paaskaars als geheel en dan in te zoomen op het juiste kaartje).

In plaats van kaartjes kun je natuurlijk ook denken aan een witte steen met daarop de naam (Openb. 2,17; zie ook de foto bij het eerste punt onder *Gedachtenishoek*).

NOTA BENE: Als de net genoemde suggestie wordt gevolgd (bij het noemen van de naam wordt ook het juiste kaartje/de bloem oid in beeld gebracht en dan zo dat vanaf de paaskaars/het kruis wordt ingezoomd op kaartje/bloem oid), dan is het goed om streamen en het noemen van de naam op elkaar af te stemmen. Simpel gezegd: neem de tijd.

- Het is het overwegen waard om tot slot *alle coronaslachtoffers* te noemen ('de slachtoffers van corona').
 - NB 1: vraag je van te voren af of er onder de gemeenteleden mensen zijn die in hun nabije omgeving (familie, vrienden, collega's, buurt) met overlijden als gevolg van corona te maken hebben gehad. Of mensen die vanwege hun werk in de zorg er mee te maken hadden/hebben. Besteed hier aandacht aan.
 - NB 2: Houdt rekening met de plaatselijke context. Ziekenhuis in de buurt? Verpleeghuis dat getroffen is? Hoog besmettingscijfer? Besteed er aandacht aan!
- In alle gevallen (als er een paaskaars is): de kaars(en) wordt/worden altijd aangestoken aan de Paaskaars, het licht van het Opgestane Heer.
- Breng bij iedere nabestaande, zeker die uit de gemeente, na afloop van de dienst, een witte bloem.
- Je kunt overwegen om alle gemeenteleden een mooi vormgegeven gebedskaartje te sturen met daarop de namen van de overleden gemeenteleden met daarbij de suggestie om ook thuis voor de nabestaanden te bidden.

Zet daarbij bijvoorbeeld een tekst als deze:

Laten we bijzondere aandacht hebben voor elkaars verdriet, voor elkaars rouwproces, en voor allen die zwaar te lijden hebben onder de crisis die

momenteel de wereld treft. Laten we op die manier Gods liefde laten zien, door liefde aan elkaar te betonen.

Ook kun je overwegen er een mooi gedicht bij te zetten. Of een bijbeltekst (bijvoorbeeld Openb. 14,13).

Literatuur

Dienstboek – een proeve. Dl I: Schrift, Maaltijd, Gebed. Zoetermeer 1998.

p. 832: Gebeden ter gedachtenis van gestorvenen.

HET DIENSTBOEK IS VIA INTERNET IN TE ZIEN. ZIE: WWW.DIENSTBOEK.NL

Dienstboek – een proeve. Dl II: Leven, Zegen, Gemeenschap. Zoetermeer 2004.

p. 877-1000: *Uitvaart en rouw.*

Met daarin:

p. 902-903: 'Gedenken van gestorvenen in de kerk';

p. 940: 'Gedachtenis in de kerk': lied – gebed – noemen van namen – lied – overige voorbeden.

p. 984: 'Gedachtenis van gestorvenen in de kerk': diverse teksten.

HET DIENSTBOEK IS VIA INTERNET IN TE ZIEN. ZIE: WWW.DIENSTBOEK.NL

IDELETTE OTTEN, *Hun gedachtenis zij ons tot zegen. Over het gedenken van overledenen in eredienst en in kerkinrichting* (Werkboekjes voor de eredienst 28). Zoetermeer 2005.

F.G. AAN HET ROT, *Het in de eredienst eens per jaar gedenken van hen die ons zijn voorgegaan.* Notitie geschreven voor de raad van de Geref. Kerk (vrijg.) te Axel, 2006. Zie ook de bijlage hieronder.

Bijlagen

volgende pagina: *BIJLAGE I EN BIJLAGE II*

Bijlage I

Het in de eredienst gedenken van hen die ons zijn voorgegaan.

Over de gedachtenis van overledenen op de zondag voor Advent.

Een bezinningsnotitie met een voorbeeld van hoe het zou kunnen.

Op 19 januari 2006 bespraken we als brede kerkenraad een voorstel om als gemeente de overledenen te gedenken door eens per jaar in een eredienst hun namen te noemen. "Afgesproken wordt dat hierover door de predikanten een notitie gemaakt wordt." In het moderamen van 6 juni en 24 aug. jl. is hier verder over doorgesproken. Hieronder volgt een inleidend bezinningsstuk, gevolgd door een (mogelijke) liturgische uitwerking.

Het idee is om rondom het 'gebed met de voorbeden' op een bepaalde, van tevoren aan te kondigen zondag voor Gods aangezicht diegenen te gedenken die ons in een voorbij jaar uit het midden van onze kerkelijke gemeenschap zijn ontvallen. Deze gedachtenis spitst zich qua vorm toe op een voorbede voor al degenen die de overledenen missen, in feite wij-zelf dus als *gemeenschap der heiligen*. Dat de eeuwige en almachtige God ons moge troosten en bemoedigen met het evangelie van het leven. De HERE kan en wil immers de lege plaatsen in ons leven vullen met zijn liefde, barmhartigheid en genade [Jes.54:3-5; Ps.103:8,17; Ps.146:8v; Joh.16:20vv,33]

De belangrijkste achterliggende gedachte is dat Gods kinderen niet dood zijn, ook al zijn ze gestorven [Lk.23:43]. Op grond van Gods Woord [1 Kor.15 en 1 Tes.4] geloven wij als kerk dat zij die in Christus ontslapen zijn, veilig in Jezus' armen zijn. De God van Abraham, Izaäk en Jakob is geen God van doden maar van levenden, want voor Hem leven zij allen. [Luc.20:37v]. Daarom kan Paulus zeggen, dat wij als Gods kinderen vol goede moed mogen zijn en te meer mogen begeren ons verblijf in het lichaam te verlaten en bij de Here onze intrek te nemen [2 Kor.5:6-8]. De christelijke kerk belijdt *de opstanding van het vlees en een eeuwig leven*.

De gestorvenen hoeven dus ook dáárom niet uit onze gedachten te zijn, omdat ze nimmer uit Gods gedachten zijn. Voor nabestaanden zijn hun overleden geliefden nooit uit hun gedachten. In pastoraal opzicht is het dan zonder meer bemoedigend, om als gemeente met en rondom hen die rouwen op gezette tijden met zoveel woorden uit te spreken dat de God van alle vertroosting [2 Kor.1:5vv] mede door middel van de kerkelijke gemeente de namen van de heiligen die ons zijn voorgegaan in gedachtenis houdt. Ook in dat opzicht mogen wij *eensgezind van hetzelfde gevoelen* zijn naar (het voorbeeld van) Jezus Christus [Rom15:4v].

'Vergeten worden' is in de bijbel het lot der goddelozen. 'Gekend zijn' is het heil dat God zijn gunstgenoten biedt. Het 'van stonde aan' bij Christus te mogen zijn, biedt kracht aan hen die achterblijven [HC zd.22]. De triumferende kerk (hierboven) is als een wolk van getuigen [Hbr.12:1] – geloofsgetuigen, die ons (hierbeneden) als in een arena met supporters aansporen in de geestelijke strijd [Gz.30:2]. De zielen aan de voet van het altaar in de hemel bidden om de vervulling van Gods Woord in jongste dag en laatste oordeel [Opb.6:9v].

Dit besef mogen we op een schriftuurlijke manier met elkaar delen, niet slechts in een rouwsamenkomst, maar ook op gezette tijden in de eredienst gemeente-breed. Niet schriftuurlijk is de gedachte dat wij voor de gestorvenen zouden moeten bidden (dat is een Rooms gebruik waarmee de Reformatie radicaal heeft gebroken). De geest van een mens keert bij het sterven terug naar God zijn Schepper [Pred.12;7]; God zal hem of haar recht doen, engelen of mensen komt dit niet toe [Jud:9]. Wij bidden niet voor gestorvenen; wij leggen hun leven in Gods hand. Echter, de heiligen die ons zijn voorgegaan, zij bidden voor ons! En omdat zij die wij hier missen, voor God leven, mogen wij hun namen voor Gods aangezicht noemen en gedenken. In de eredienst mag de bijbelse troost weerklinken, die gelegen is in de verbondenheid van onze liturgie op aarde met die in de hemel. (Lied 103 bijv. werkt dit op fraaie wijze uit)

In het kader van de zogenoemde rouwverwerking kan het na enige tijd specifiek aandacht schenken aan gestorven geliefden een zinvolle functie vervullen.

Aan de ene kant is het zeker *confronterend*. Maar is het tegelijk juist niet goed om er bij te worden bepaald hoe vaak we als familie of kerkelijke gemeente weer snel over gaat tot de orde van de dag. En om dan op gezette tijden 'om je heen te kijken' en op te merken degenen 'voor wie geloven is overgegaan in aanschouwen' en om vervolgens vervolgend dan ook 'in de spiegel' te kijken en je af te vragen: 'Waar sta ik, als het gaat om hoop, geloof en liefde?' Dat mag confronterend zijn.

Aan de andere kant mag het ook *functioneel* heten. Of je als gemeente de overledenen nu nooit vergeten zult of al bijna vergeten bent, de gemeenschap van broeders en zusters in wier midden ze geleefd hebben is en blijft de beste plek om ze te noemen. Zo worden ze onder de aandacht van de gemeenschap gebracht (met de boodschap: "Memento mori"; mens gedenk te sterven). Zo worden de nabestaanden nogmaals concreet aan de Here opgedragen. Zo mag de christelijke gemeente (hoe kort en haast symbolisch ook) ten overstaan van kerk en wereld er voor uit komen: wij zijn hen die ons zijn *voorgegaan* niet vergeten, omdat God hen niet vergeet. En wij staan bewogen heen om hen die *achterblijven*, omdat God de rouwenden op handen draagt [Mat.5:4]. Dit vertroostend en opbeurend omzien naar elkaar behoort functioneel tot de stijl van het Rijk van Christus.

In pastoraal en diaconaal opzicht mag het gedenken van de overledenen voor de gemeente een stimulans betekenen in liefde, geloof en hoop!

Welk moment in het jaar is hiervoor het meest geschikt? Om meer dan één reden is dat de 'Zondag vóór Advent' (eind november), bij voorkeur de morgendienst. Deze zgn. 'laatste zondag van het kerkelijk jaar' heeft de kleur van terugkijken op de tijd na Pinksteren en het verwachtingvol uitzien naar de (weder)komst van Christus. ('Hoe lang nog, Heer.'). Het gedenken van de overledenen in het voorbije jaar kan op deze zondag beter tot zijn recht komen dan op bv. Ouderjaarsdag. Die avonddienst is liturgisch vaak 'vol van heel veel'. Ook voor evt. (ambtelijk) pastoraat aan nabestaanden is eind november meer ruimte.

In het kerkblad voorafgaand aan de betreffende zondag kan tekst en uitleg worden gegeven.

In de dienst vindt het gedenken dan bij voorkeur plaats voorafgaand aan het voorbedengebed. Omgeven door passende Schriftwoorden en een geschikt lied, en voorzien

van een in- en uitleidend woord, noemt de voorganger achtereenvolgens de sterfdatum, de doopnaam en de leeftijd van de overledenen. (t.w.: belijdende leden, doopleden, zuigelingen voor hun doop en vroeggeboren kinderen wanneer ze van hun ouders een naam hebben gekregen; catechumenen en zij die 'in de voorhof' hun opwachting maakten niet vergeten...) Het eropvolgende gebed dient hier inhoudelijk dan meteen bij aan te sluiten. In het gebed zouden de (familie)namen desgewenst nog een keer genoemd kunnen worden. (bij gehuwde zusters ook de meisjesnaam)

Wat de overledenen zelf betreft, (nogmaals) voor hen wordt niet gebeden maar aangaande hen wordt God gedankt, dat ze - ons ten voorbeeld - de verschijning van Jezus Christus hebben liefgehad; de goede strijd hebben gestreden, hun loop ten einde hebben gebracht, het geloof hebben behouden en de krans van eeuwig heil mochten ontvangen [2Tim.4:7v]. Voorbede doen we voor hen die achterblijven en voor de *gemeenschap der heiligen* die de overleden broeders en zusters hier op aarde mist [vgl. Joh.11:33-38].

In liturgisch opzicht moet het geheel sober en stijlvol zijn, een moment van verstilling en wellicht een traan. Maar in het licht van Pasen dient een sfeer van de dodenherdenking vermeden worden. Voor de juiste sfeer zie bijv. Lied 299, met aan het eind van elk couplet toch de Paas-halleluja's. Gelet op de Opstanding is een sterfdag voor christenen een 'Dies natalis' (geboortedag, verjaardag, viering van de dag waarop 'n mens 'het licht' ziet....) [Flp.1:23]

En zo zien we als gemeente elke zondag uit naar de wederkomst van onze levende God en Heer en Koning [Opb.22:17]. Elke 'eerste dag van de week' kan de *laatste zondag na Pinksteren* zijn. Onze hemelse Vader weet van de jongste dag het 'hoe lang nog' [Hnd.1:7] en het wanneer van 'het steken der bazuinen' [Ld.93]. Dan is alle leed geleden, zullen de tranen worden gewist omdat de dood niet meer zal zijn [Opb.21:4] en gedenken we voor eeuwig uitsluitend nog de grote daden van de Eeuwig Levende God [Opb.19].

Die hoop moet al ons leed verzachten [Gz.37:2].

Na deze beschouwende inleiding volgt nu een ontwerp van een liturgische uitwerking, als voorbeeld van 'hoe het zou kunnen.' ¹

ZINGEN ², waarna de voorganger zegt:

Voor Gods aangezicht en binnen de kring van onze gemeente willen wij nu de namen in herinnering brengen van degenen uit ons midden die het afgelopen jaar zijn overleden.

Wij missen hen en kunnen hen niet vergeten.

Als gelovige gemeenschap gedenken wij hen met eerbied. Degenen immers die in Christus gestorven zijn worden door de bijbel gezien als de heiligen die ons zijn voorgegaan. De kerk op aarde blijft verbonden met de gemeenschap der heiligen in de hemel.

God belooft in zijn Openbaring: *“Gelukkig zijn zij die vanaf nu in verbondenheid met de Heer sterven.” En de Geest beaamt: “Zij mogen uitrusten van hun inspanningen, want hun daden vergezellen hen.”* [Opb.14:13 NBV]

Wij zijn door een menigte geloofsgetuigen omringd. [Hbr.12:1] Zij moedigen ons aan in de estafetteloop van het geloof.

(EVT. ZINGEN)

Het getuigt van christelijke hoop wanneer wij de namen van onze overleden geliefden blijven noemen, juist omdat de Eeuwige Levende God ze niet vergeet. Hoe lang of hoe kort ook zij het leven met ons op aarde hebben gedeeld, in Jezus Christus de opgestane Heer delen zij nu in de eeuwige erfenis van Gods kinderen. Het hemelse Sion staat onuitwisbaar in Gods handpalm gegrift! [Jes.49:16]

Wij gedenken de gestorvenen in het licht van Pasen en met uitzicht op de opstanding op de jongste dag. Die hoop moet al ons leed verzachten.

(EVT. ZINGEN)

God schrijft geschiedenis met een stoet van heiligen. Al is òns leven zwart-omrand, in Christus ontvangen zij een witte steen met daarop een nieuwe naam. [Opb.2:17] We willen hen gedenken zoals zij ons zijn voorgegaan - met de namen waarmee zij onder ons verkeerden.

<< De voorganger noemt: STERFDATUM - DOOPNAAM - LEEFTIJD >>³

[Kort moment van stilte.]

Samen willen wij hen gedenken. Samen als broeders en zusters ook om elkaar heen staan in verlies, gemis en verdriet. Dat de eeuwige en almachtige God ons moge troosten en bemoedigen met het evangelie van het leven. De HERE kan en wil immers de lege plaatsen in ons leven vullen met zijn liefde, barmhartigheid en genade [Ps.103:8,17; Ps.146:8v].

Onze trouwe God en hemelse Vader draagt ons met handen vol beloften. Christus zegt: *“Gelukkig de treurende want zij zullen getroost worden.”* [Mat.5:4]

En zo mogen wij hen die rouwen dan ook concreet aan onze hemelse Vader opdragen in gebed. Speciaal in de eredienst op deze zondag willen wij dat doen. Deze zondag - ‘zover na Pinksteren’ en tegelijk met het oog op Advent. Wij zien vol verlangen uit naar de wederkomst van Christus die de dood heeft overwonnen. [Joh.16:33] Eens zal Jezus een nieuwe aarde stichten, zonder rouw en zonder verdriet. [Opb.21:4]

In die gespannen verwachting leven wij als kerk hierboven en hierbeneden.

Laten wij bidden:

HERE onze God,

Hoe moeilijk en zwaar ook, het is goed om op dit moment speciaal de namen de noemen van hen die ons de afgelopen tijd ontvallen zijn. We mogen hun namen in herinnering brengen omdat U hen niet vergeet.

U kent hen en U kent ons - in onze zo uiteenlopende gevoelens. Als we verdrietig zijn, verward soms, wanhopig wellicht, depressief misschien, leeg, moe of verlaten. U weet van onze twijfels en strijd.

Hoe ook, waar wij mensen temidden van ziekte en rouw onze weg zoeken, openbaart U zich als de God van Abraham, Izaäk en Jakob, - als de God van levenden! U geeft eeuwig leven aan een ieder die gelooft in Jezus Christus, de Opgestane.

Wij danken U dat door Hem uw Zoon, de dood niet het laatste woord heeft.

We danken U voor de Heilige Geest die ons troost en bijstand geeft. En ons toe-eigent dat uw kinderen in leven en sterven het eigendom van Christus zijn.

We danken U, hemelse Vader dat we er op mogen vertrouwen dat niets ons zal kunnen scheiden van uw liefde in Christus Jezus.

Ook willen we u danken wanneer zij die we moesten verliezen de verschijning van Jezus Christus hebben liefgehad en – ons ten voorbeeld - de goede strijd hebben gestreden, hun loop ten einde hebben gebracht, het geloof hebben behouden en de krans van eeuwig heil mochten ontvangen. We weten ons door het geloof voor altijd verbonden met hen die voor U leven.

Genadige God, barmhartige Vader, wij dragen aan U op, allen die rouw te verwerken hebben.

Wees met de familie(s).

[Hier kunnen nogmaals alle ACHTERNAMEN worden genoemd] ⁴

Gedenk hen die achterbleven en voor de opgave staan een lege plek 'een plek te geven'.

Ontferm U over ons als kerkelijke gemeenschap wanneer we de overleden broeders en zusters hier op aarde missen. Geef de troost van uw evangelie. Bemoedig ons met uw beloften. Wil zo oprichten hen die gebukt en gebogen gaan.

Schenk ons de kracht van uw Geest, persoonlijk en als gemeenschap. Dat we elkaar onderling opbeuren en troosten in dit aardse tranendal. Geef ons zo aan elkaar als broeders en zusters van hetzelfde geestelijke huisgezin. Verbonden in geloof, hoop en liefde - totdat uw Zoon op de wolken terug keert. Doe ons uitzien naar Zijn komst, in het besef dat elke zondag 'de laatste na Pinksteren' kan zijn. Laat ons leven in de Adventsverwachting van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, waar U alle tranen uit onze ogen zult wissen.

Zie met uw zorg en nabijheid naar ons om. Als de Eeuwige kent U onze tijden. Doe ons klaar staan wanneer U roept. U weet wanneer. Leer ons ernst maken met uw dienst. Doe ons waakzaam zijn en werken zolang het licht is - dat we Christus Jezus uw Zoon uw Zoon mogen volgen door lijden heen tot heerlijkheid. ⁵

Dat HERE bidden wij U door Hem uw Zoon, ons gegeven als de Weg, de Waarheid en het Leven.

Geprezen zij uw grote Naam, Vader, Zoon en Schepper-Geest, levendmakende Heer, zoals het was in het begin en nu en altijd tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

ZINGEN ⁶

Bijlage II

Aandacht voor het verdriet rond al eerder overleden geliefden

voorbeeld aan de hand van het gebed uit het Dienstboek (zie hierboven onder 'Hoe?'):

*Voor God en elkaar
brengen wij de namen in gedachtenis
van de leden van onze gemeente
die dit jaar gestorven zijn,
en van allen die ons lief zijn,
en die ons dit jaar ontvallen zijn.
Wij gedenken hen....
etc.*

voorbeeld aan de hand van de tekst van ds. Aan het Rot (liturgische uitwerking):

'Voor Gods aangezicht en binnen de kring van onze gemeente willen wij nu de namen in herinnering brengen van degenen uit ons midden die het afgelopen jaar zijn overleden, en van hen die ons lief zijn en die ons ontvallen zijn.'

[In het vervolg van de tekst moet dan de zin 'Als gelovige gemeenschap gedenken wij hen met eerbied' gewijzigd worden: 'Wij gedenken hen met eerbied...']

Andere opties

Ook is het mogelijk om dit in de inleidende tekst nog niet te noemen, maar ruimte te bieden na het noemen van de namen. Als volgt: als de namen van de overleden gemeenteleden zijn genoemd vervolg je met:

'In stilte noemen wij nu de namen die in ons hart leven'. Of, als je een kaars aansteekt/steen neerlegt oid: 'voor allen die in ons hart leven, van wie de naam hier niet genoemd is maar waar onze gedachten naar uit gaan steken wij nu / leggen wij/zeggen wij/zingen wij....'

Ook is het mogelijk dat er op dit moment gelegenheid is voor iedereen die dat wil om een kaarsje aan te steken, een bloem neer te leggen, de naam op te schrijven, de naam uit te spreken oid voor hun overleden geliefden.

Hoe je het verder concreet uitwerkt hangt natuurlijk van de eigen context af.

Nog een optie: Werken met de volgende drie- of vierslag:

- (geloofsgetuigen door de eeuwen heen)
- overleden gemeenteleden
- door gemeenteleden aangedragen namen van geliefden die overleden

- tot slot de namen die we noemen in de stilte van het hart

Dit afgewisseld met bijvoorbeeld LB 727 'Voor alle heiligen in de heerlijkheid': na a) couplet 1, na b) couplet 2, na c) couplet 10.

Het is ook mogelijk om het geheel van gedenken in het kader van de voorbeden te doen. Je zou dan kunnen werken met steeds een zogenaamde acclamatie: na elk onderdeel/na elke naam een inleidende zin van de voorbidder waarop ieder de vervolgzin uitspreekt.

Bijvoorbeeld:

Voorganger: *'Voor alle heiligen in heerlijkheid...'*

Allen: *'...loven wij u, Drie-ene God'.*

Noten

1. In de protestantse traditie is de gedachtenis van de overledenen bij voorkeur te plaatsen *voorafgaand aan en verbonden met het 'voorbedengebed.'*
2. Talloze suggesties zijn hier te geven. Ld.103 zou bijv. goed passen, alsook Gz. 2, 3 of 4 (de gezongen *Apostolische Geloofsbelijdenis*)
3. In aanmerking komen de belijdende leden, doopleden, zuigelingen voor hun doop en vroeggeboren kinderen wanneer ze van hun ouders een naam hebben gekregen; catechumenen en toetreders in principe ook.
4. Bij (ooit) gehuwde zusters ook de meisjesnaam.
5. Als men dit wil kunnen hier nog andere voorbeden een plaats krijgen.
6. Bijv. een Psalm (63 of 73), een Gezang (22 of 30) of een Lied (299 of 459) maar er is veel meer geschikt.

Meer informatie

Steunpunt liturgie

Anje de Heer, adviseur

Broederweg 15

8261 GS Kampen

(do-vr)

liturgie@gkv.nl

www.steunpuntliturgie.gkv.nl